

Юстинська Гюльнара. Довідково-інформаційні модулі електронного освітнього засобу з російської літератури. Актуальним для літературного розвитку загальноосвітніх установ є створення електронного освітнього засобу з російської літератури, наприклад із такого предметного розділу, як «Лірика» (вивчення віршів у VI класі складає третину всього літературного курсу). Пріоритетним напрямом навчання вважається вивчення жанрових особливостей ліричних творів.

ЕОС демонструє якісно інший підхід до оперування навчальною інформацією в електронному вигляді й надання її користувачам. У статті підкреслено необхідність розробки дидактичних вимог до електронного освітнього засобу, що розробляється.

Визначено мету електронного продукту – надання своєчасної інформаційної підтримки учителям та учням під час вивчення ліричних творів; коротко й точно викладено вимоги до вивчення віршів у VI класі.

Ключові слова: електронний освітній засіб (ЕОС), електронний продукт, інформаційна електронна сторінка, довідково-інформаційний модуль, модульна одиниця, інтерактивність навчання, інтернет-ресурси, інтернет-простір.

Yustinskaya Gulnara. Reference-Information Modules of Electronic Educational Resources on Russian Literature. The creation of electronic educational resources (EER) on such subject section, as the «Lyrics» is relevant for the literary development of secondary school pupils. (The study of the poems in the 6th form occupies one third of all literary course). The priority direction of training is the study of the genre peculiarities of lyrical works.

EER demonstrates a qualitatively different approach to operating the educational information in electronic form and delivering it to users. The article stresses the need for the working out of the didactic requirements to the developed electronic educational resources.

It is defined the aim of the electronic product - provision of timely information support to teachers and pupils in the study of lyrical works. The author of the article briefly and accurately sets out the requirements to the poems study in the sixth form.

Key words: electronic educational resources (EER), electronic product, information electronic page, reference-information module, a modular unit, the interactive nature of training, Internet resources, Internet-space.

Стаття поступила в редколлегию
04.02.2013 г.

УДК 82.091

Вікторія Якимович

Імагологічний дискурс роману Марії Матіос «Солодка Даруся»: інонаціональна проблематика

У статті проаналізовано особливості імагологічного дискурсу роману Марії Матіос «Солодка Даруся». Акцентовано на значенні поняття «чужий» як чужорідний, іноземний. Зроблено висновки про неоднозначне ставлення героїв твору до окупаційної влади поляків, румунів, німців і «советів».

Ключові слова: Марія Матіос, роман «Солодка Даруся», імагологічний дискурс, «свій», «чужий», чужорідний, село Черемошне, окупаційна влада, Буковина.

Постановка наукової проблеми та її значення. За визначенням кандидата філологічних наук О. Ощепкова, імагологія – «сфера досліджень в різних гуманитарних дисциплінах, займаючася изучением образа «чужого» (чужой страны, народа и т. д.) в общественном, культурном и литературном сознании той или иной страны, эпохи» [5, с. 251].

Саме поняття «імагологія» використовується порівняно недавно. Предмет вивчення цієї наукової дисципліни – образи «інших», «чужих» націй, країн та культур.

На думку літературознавця В. Орехова, найважливіша проблема імагології – міра участі у формуванні образів країн і народів (у творчості окремих авторів та загальнолітературному контексті) трьох основних компонентів: об'єктивних причин (історичних, політичних, соціальних), суб'єктивних факторів (особистих авторських вражень, уболівань) і традиційних уявлень. Перших два аспекти,

стверджує науковець, постійно потрапляли в коло уваги компаративістів і тому є найбільш дослідженими. Що стосується третього фактора, то він не був предметом постійних зацікавлень літературознавців.

Для того, щоб зорієнтуватися в «чужій» культурі, недостатнім, на нашу думку, є використання лише своїх знань і спостережень за поведінкою «іноземців». Напевно, важливіше, передусім, зрозуміти чужу культуру. Із цього приводу доречно зазначити твердження Д. Наливайка про те, що «для кожного народу становить неабиякий інтерес, як його життя й історія сприймалися іншими народами, як ними оцінювалися й трактувалися. Особливо загострюється цей інтерес в переломні періоди життя того чи іншого народу, в періоди активізації процесів його самоусвідомлення і самоствердження» [3, с. 5].

На сьогодні малодослідженою залишається проблема відсутності остаточного формулювання наукового визначення поняття «чужий». Якщо скористатися тлумачним словником, то можна виділити такі основні значення цього поняття: не свій, незвичний за виявом, нерідний, незнайомий, чужорідний, іноземний, дивний [6, с. 377].

Також у підручнику Т. Грушевицької й В. Попкова «Основы межкультурной коммуникации» ми маємо таке тлумачення терміна «чужий», як зловісний, той, що несе загрозу для життя [8].

Насамперед, будемо використовувати, аналізуючи особливості імагологічного дискурсу роману Марії Матіос «Солодка Даруся», значення поняття «чужий» як чужорідний, іноземний.

Крім того, як зазначає Л. Виноградова, «оппозиция своего и чужого осмыслиется в категориях разноуровневых связей человека: кровно-родственных (свой-чужой род, семья), этнических (своя-чужая тема, народность, нация), языковых (родной-чужой язык, диалект, говор), профессиональных (своя-чужая вера), социальных (свое-чужое общество, сословие, коллектив)» [1, с. 17].

Аналіз досліджень цієї проблеми. У другій половині ХХ ст. імагологія як галузь компаративістики вивчає літературні образи інших держав та народів, що знайшло відображення в працях українських і зарубіжних літературознавців, а саме: М. Алексєєва, М. Буянова, А. Виноградова, М. Ф. Гійяра, Л. Гроссмана, С. Дуриліна, М. Кадо, Ж.-М. Карре, М. Клемана, Ш. Корбе, В. Кулешова, Т. Мюллер-Кочеткової, Д. Наливайка, Д.-А. Пажо, Ф. Прийми, Б. Реїзова, В. Січинського, Е. Тарле, Д. Дюришина, Ж. Фрестье та інших.

У своїй статті «Літературознавча імагологія: предмет і стратегії» провідний вітчизняний компаративіст Д. Наливайко підкреслює, що «за своїм характером вона (імагологія) є галуззю міждисциплінарною, поряд з літературознавцями нею займаються антропологи і етнологи, соціологи і культурологи, історики ментальностей та історики ідей та інші» [4, с. 27].

Дослідники життя й творчості М. Матіос підкреслюють її оригінальність і самобутність, що максимально відповідає ідейно-стильовим параметрам української літератури порогу тисячоліть. Окремі її твори проаналізовано в статтях і напрацюваннях І. Андрусика, Є. Барана, А. Богуславської, Я. Голобородька, Т. Дзюби, А. Дімарова, Д. Дроздовського, П. Осадчука, Д. Павличка, І. Римарука, Р. Семківа, В. Соболя, Т. Тебешевської, С. Філоненко, Б. Червака, М. Якубовської та ін. Так, Г. Павлишин у науковій статті «Багатство мовної палітри драми на три життя Марії Матіос «Солодка Даруся» зазначає, що «саме вміння творити, велика уява письменниці дали їй змогу створити шедевр української літератури ХХ ст. – «Солодку Дарусю».

Мета статті – проаналізувати особливості імагологічного дискурсу роману Марії Матіос «Солодка Даруся».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні існує думка, що не так багато сучасних українських письменників пишуть і друкуються не заради меркантильних інтересів, власного іміджу або премій та винагород, а для читача й престижу нашої української літератури. Саме такою письменницею і є Марія Матіос.

Художнє надбання Марії Матіос літературознавці відносять до вісімдесятиків та традиційної літературної школи, а Роман Іванчук назвав її «Стефаніком у спідниці».

Відомий український письменник Павло Загребельний висловився про твір авторки «Солодка Даруся», що своїм романом письменниця Марія Матіос «сміливо і рішуче відкинула правила політичної обережності й суспільних табу – і на свій страх і ризик здійснила жорстоку мандрівку в наше криваве, й не менш жорстоке історичне пекло, в безодню, куди лячно зазирати». А на думку Дмитра Павличка, «...ця річ уже сьогодні належить до видатних непроминальних творів» [9].

Перед читачем «Солодкої Дарусі» постає українська історія 30–70-х років минулого століття. Вона пов'язана з тими, хто мешкає в буковинському та галицькому «ареалах». Твір Марії Матіос складається з трьох частин, а саме: «Драма щоденна. Даруся», «Драма попередня. Іван Цвичок», «Драма найголовніша. Михайлове чудо». Дмитро Павличко вважає, що це – «повість, за сюжетом – новела, за шириною охоплення історичних подій – роман, за насиченням оповіді діалогами, прямою мовою – п'єса» [9].

Сама письменниця визначила жанр роману як «драма на три життя». У творі «Солодка Даруся» вона розповідає правду про нашу історію, яка довгий час залишалася під забороною.

Особливий інтерес становить візуалізація письменницею образів «свого» та «чужого», адже для імагології концепт «свої-чужі» є основоположним. Його Ю. Степанов визначає як «противопоставление, которое, в разных видах, пронизывает всю культуру и является одним из главных концептов всякого коллективного, массового, народного, национального мироощущения, в том числе, конечно, и русского... Принцип “Свой” – “Чужие” разделяет семьи – нас и наших соседей, роды и кланы более архаичных обществ, религиозные секты... И уже вполне концептуально... отличает “свой народ” от “не своего”, “другого”, “чужого”» [7, с. 472].

На нашу думку, саме цю бінарну позицію «свій», український – «чужий», чужорідний використовує Марія Матіос для сприйняття та оцінки всіх інших, тобто іноземців.

У романі «Солодка Даруся» Марія Матіос розповідає про перехід «своєї» української території до рук «чужих», прихід на Буковину й Галичину радянської влади, яку, передусім, асоціювали з іноземцями; насильницьку колективізацію земель на цій території, події Другої світової війни, відкрити й підпільну боротьбу вояків УПА із «советами».

Події, зображені в третій частині твору, пов'язані із селом Черемошним та його мешканцями, які постійно потерпали від зміни влади. Село було розміщене на кордоні двох держав – Польщі й Румунії. Марія Матіос, дотримуючись історичної правди, стверджує, що поляки, хоча й принижували гідність українців, ставилися до них більш-менш лояльно, на відміну від румунів: «Коли по той бік ріки панували поляки, бували часи, що на шварцівників-гешефтарів вони дивилися дещо крізь пальці. Іноді ті могли собі навіть посеред дня дістатися з крамом на румунський бік. Чи то перевізники були у змові зі стражами кордону, чи задля заробітку подеколи невинувато ризикували, чи тамтешні закони були трохи такі, як дишло... а може, те, що Черемошне тулилося у дідька за пазухою, то й дишло туди розверталось поволіше, ніж де-інде, але зрідка із шпаровитими гешефтарями траплялося саме так. Може, іще й через те, що з Польщі тоді було що перекидати на румунський бік більше, ніж з румунського – на польський».

Щоправда, поляки час від часу влаштовували побої порушникам прикордонного спокою також серед білої днини, особливо, якщо шварцівники були з румунської сторони. Доправлять до свого посту виловленого серед ріки небогу, наб'ють на подвір'ї буковими палицями в чотири руки, відберуть крам, потримають межі жовнірами, заставлять траву скосити чи сіно скинути – та й відпускають битого назад. А тут уже румунські буки грають йому як не «гуцулку», то «аркан», та все по гузиці, та все по вже синій від польських палиць гузиці» [2, с. 149].

Невипадково герої твору навіть шкодують за тими часами, коли були під владою Польщі, адже «кажи що кажи, а за Польщі таки було по-іншому. Колись, бувало, людське гарякання, безсоромні дівочі писки чи вдоволені парубочі свисти відбивалися від скали на тім – до скали на цім боці, а особливо у дні церковних свят чи сільських набутків; і подвоювала денна або вечірня луна змішані голоси, і стояли вони, мов єдиний чистий дзвін, у долині між горами, розітнутими водою...» [2, с. 149].

Період Другої світової війни – один із найбільш складних і трагічних в історичній долі Буковини, як і всієї України. На цій території тільки в 1940–1944 рр. відбулася трикратна зміна влади. Причому у всіх випадках вона була чужою, окупаційною. Влада менше всього турбувалася про щастя й добробут місцевого населення, хоча кожна з них намагалася виставити себе «благодійницею-визволителькою» із-під чужинського ярма.

Від 17 вересня 1939 р. в селі Черемошному почали «порядкувати совіти». Марія Матіос у третій частині свого роману правдиво описує поведінку окупантів-«советів», які відрізнялися особливою жорстокістю в ставленні до буковинців: «Кімнатою ходив старший офіцер, перекидаючи з руки в руку револьвер. У Черемошному його знали недоброю пам'яттю: уповноважений від районного МГБ, майор Дідушенко. Час від часу він налітав у село як фурія, – і разом з ним зникало кілька

людей незалежно від статі, майнового стану і віку. Дехто вертався з перебитими чи поламаними пальцями або припеченою шкірою, багато – не вернулося досі. А хто вертався – йому заціплювало рот. Після Дідушенка люди ходили, як мотилишні вівці: на рахунок нібито жива душа є, проте користі з неї – мало» [2, с. 174].

Як румунська окупаційна влада, так і радянська, не рахувалися з інтересами корінного населення, застосовували жорстокий терор, у якому значне місце займали арешти, виселення й навіть фізичне винищення людей.

Значно гірша ситуація склалася з румунами, молдаванами, євреями та українцями, які не встигли виїхати з Північної Буковини та Бессарабії до приходу Червоної армії. Тепер, не одержуючи вчасно дозволу на виїзд, удавалися до нелегального переходу кордону й гинули від куль прикордонників, або потрапляли до в'язниць: «Від минулої осені, відколи на Галіцію прийшли совіти, на той бік утекло пару люду і з Михайлового села. Чого? Для чого? Що їм вийшло з тої втечі – Бог знає. Але ніхто більше не чув – не видів від них ні привіту, ні одвіту і ніякого іншого знаку, так, ніби людей віднесла вода без сліду; хіба що про Курика брехали, що сидить десь по той бік у тюрмі... Але чи правду казали, чи таки брехали, хто знає? Люди такі – брехати вміють ліпше, ніж правду казати» [2, с. 151].

Коли ж люди, утомлені дальнім переходом, вимушені були вернутися на свої обійстя, на них чекали «страшно чорнілі згарища», по яких «походжали чорні круки, шукаючи собі яку падаль для поживи та розгрібаючи мало не до неба іще гарячий попіл» [2, с. 173].

Розповідаючи про події 40-х років минулого століття, Марія Матіос підкреслює, що німецькі солдати, або «німчуки», перебували в Черемошному недовго і «...поводили себе мирно. Хіба що ходили по хатах та забирали птицю і свиней на заріз, але ні до кого німець не прийшов по кури двічі, чим викликав мовчазне схвалення. А так людей особливо не чіпали. Дітям роздали не бачені досі в Черемошнім довгі цукерки у блискучих обгортках та якісь дивні фрукти, формою схожі на яблука» [2, с. 165].

Німці стверджували, «що велика Німеччина і великий фірер Адольф Гітлер почали війну з більшовиками заради визволення окупованих людей з-під страху і безчинств; казав війни не боятися, але нову владу слухати, а про тих, хто тут чинив людям кривди впродовж останнього року, забути назавжди. Школу в селі відкриє нова адміністрація. Священик щонеділі правитиме службу...» [2, с. 165].

Марія Матіос звертає увагу читача навіть на зовнішній вигляд вояків-окупантів, підкреслюючи набагато вищий рівень культури німців та поляків. «Німецький офіцер у наваксованих до блиску чоботах, високому чорному кашкеті з високою кокардою і добре випрасуваному чорному мундирі із таким знаком на рукаві, як у Черемошному писали писанки – двома перекладеними навхрест і загнутими в різні боки скобами, – говорив недовгими реченнями, а Танасій Максим'юк перекладав німецьку бесіду зрозумілими для людей словами. Він по-німецьки говорив ще з австрійської війни» [2, с. 165].

Що стосується «советів», то ми відчуваємо в цьому описі зневагу й ненависть до них письменниці: «Вхід до дзвіниці чомусь був перегороджений фірою. На фірі сиділи зайшли в село вояки у блаженській, добре вицвілій коричневій військовій формі, розбитих чоботах, а хто і в постолах з березової кори, і з карабінами почерез плече. Між челяддю і вояками йшла якась не дуже жвава бесіда.

<...>А подивися на їх онучі! А на оті постолі, з березової кори сплетені. Видиш, ти щодень ходиш у добріських свинських постолах. А на пролюдень маєш телячі виробітки. Так чи не так? — сама питала і сама собі відповідала Василина. — То подумай собі у своїй голові, що у них може бути на пролюди, про неділю чи свято, якщо вони перший раз ступили межі такі гречні, як ми, газди, голодранцями?!» [2, с. 154].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, як актуально звучали наступні слова у вустах героїні твору та, як влучно підсумовує сама Марія Матіос роки, коли в Україні, зокрема в Буковині, правили «совіти»: «Скажи, мені, Міську срібний, що вони нам можуть зробити доброго і що можуть дати доброго, коли самі мало не голими сраками світять?! <...> Тяжкі часи нас чекають, Міську. Згадаєш мої слова» [2, с. 154].

Для сприйняття та оцінки представників окупаційної влади, Марія Матіос використала бінарну опозицію «свій», тобто український, і «чужий», а саме чужорідний, іноземний.

Джерела та література

1. Виноградова Л. Н. Человек – не человек в народных представлениях / Л. Н. Виноградова // Человек в контексте культуры. – Славянский мир. – М. : 1995. – С. 17–26.

2. Матиос М. Вибране / Марія Матиос. – Львів : ЛА «Піраміда», 2010. – 424 с.
3. Наливайко Д. С. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. / Д. С. Наливайко – К. : Основи, 1998. – 578 с.
4. Наливайко Д. С. Літературознавча імагологія: предмет і стратегії / Д. С. Наливайко // Літературна компаративістика. – 2005. – Вип.1– С. 27–44.
5. Ощепков А. Р. Имагология / А. Р. Ощепков // Знание. Понимание. Умение. – 2010. – № 1 – С. 251–253.
6. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 11. – 1980. – 687 с.
7. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Шк. «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
8. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации : учеб. для вузов [Электронный ресурс] / А. П. Садохин, Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д. ; под ред. А. П. Садохина – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2002. – 352 с.– Режим доступа : <http://www.countries.ru/library/intercult/svch.htm>
9. Солодка Даруся [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/solodka_darusia

Якимович Виктория. Имагологический дискурс романа Марии Матиос «Сладкая Даруся»: инонациональная проблематика. В статье анализируются особенности имагологического дискурса романа Марии Матиос «Сладкая Даруся». Акцентируется на значении понятия «чужой» как чужеродный, иностранный. Сделаны выводы о неоднозначном отношении героев произведения к оккупационной власти поляков, румын, немцев и «советов».

Ключевые слова: Мария Матиос, роман «Сладкая Даруся», имагологический дискурс, «свой», «чужой», чужеродный, село Черемошное, оккупационная власть, Буковина.

Yakymovych Victoria. Imagological Discourse of the Novel «Solodka Darusya» by Maria Matios: Problems of Other Nations. The peculiarities of imagological discourse of the novel «Solodka Darusya» by Maria Matios. The meaning of «foreign» as strange, alien is emphasized. The conclusions about the ambiguous attitude of heroes to the occupation authorities of Poles, Romanians, Germans and «Soviets» are made.

Key words: Maria Matios, «Solodka Darusya», imagological discourse, not foreign, strange, foreign, Cheremoshne village, occupation authorities, Bukovyna.

Статтю подано до редколегії
25.02.2013 р.

УДК 821.161.3-19:09

Елена Ярмоленка

Біблія ў творчасці класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага

У артыкуле прааналізаваны ўплыў біблейскай традыцыі на форму і змест драматычнай аповесці «Антон». Вызначаны асноўныя хрысціянскія архетыпы і іх роля ў мастацкай канцэпцыі класіка.

Ключавыя словы: Біблія, архетып, вера, адзінота, душа, грэх, царква, драма, пекла.

Пастаноўка навуковай праблемы і яе значнасць. На працягу стагоддзяў Біблія была і застаецца асноўнай крыніцай натхнення сусветнай мастацкай літаратуры. Вытокі фарміравання і працэсы развіцця беларускай літаратуры, у сваю чаргу, таксама цесна звязаны з біблейскай традыцыяй. Актуальнай праблемай сучаснага літаратуразнаўства з'яўляецца даследаванне выкарыстання біблейскіх архетыпаў і вобразаў у цэлым і, у прыватнасці, у творчасці асобных пісьменнікаў. Надзвычай цікавы матэрыял для даследавання ўяўляе сабой творчасць класіка беларускай літаратуры М. Гарэцкага (1893–1938). У сувязі з тым, што Гарэцкі, як і многія прадстаўнікі інтэлігенцыі, у 1930-я гг. быў беспадстаўна рэпрэсаваны, праявіўшы творы пісьменніка знайшлі свайго чытача толькі пачынаючы з 1960-х гг. Зварот даследчыкаў, літаратуразнаўцаў і культуролагаў да біблейска-хрысціянскай традыцыі ў творчасці пісьменніка распачаўся толькі ў другой палове 1990-х гг. і прадстаўлены навуковымі артыкуламі Г. Кажамякіна «Максім Гарэцкі і Біблія», У. Конана «Міфалагічныя і біблейскія вобразы і матывы ў творчасці Максіма Гарэцкага» і М. Кенькі «М. Гарэцкі і вера». У згаданых артыкулах звяртаецца ўвага на